

Tā vien gribas paņemt ermoņiku

"Latvietis nav tikai pie arkla stāvētājs, bez fantāzijas un gara pasaules viņš nevar dzīvot," saka aktieris Romualds Ancāns. Viņam šopavasār gaidāmi dubultsvētki – pirmizrāde jaunajai Jāņa Streiča filmai Rudens rozēs un apaļa jubileja pašam.

– Vai jūs tik tiešām esat latgalietis vai Jānis Streičs jūs par tādu uztaisījis?

– Es esmu, un vienmēr tāds esmu juties! Es arī runot moku latgaliski – kā var mātes valodu aizmirst!

Par latgalieša raksturu gan es neko nevaru pateikt – nezinu, kāds tas ir. Man tikai ir viens labs teiciens – latgalietis pats par sevi vēl nav nekas, bet, ja polis ir dzimis Latgalē – tad ir beigas! Man gan laikam poļu asiņu nav, lai gan neko tālu nezinu – vienreiz mēģināju savu dzimtu papētīt, bet visi baznīcu papīri kopš kara laikiem ir pagalam, tāpēc tikai no vecāku stāstiem zinu savu dzimtu līdz tēva vectēvam.

Nu jā, latgaļi ir ļoti viesmīļīgi. Varbūt vitālāki, vairāk tādi zemes cilvēki. Un ļoti muzikāli – manā pusē nav gandrīz neviena, kurš kādu instrumentu nebūtu pašmācības ceļā apguvis, tēvs arī vijoli spēlēja, kā jau laukos – umpapā, umpapā... Pats arī protu visādus – akordeonu, ermoņiku, ģitāru. Tēva brālēns man ir kāzu muzikants, reizēm aizbraucu ciemos, ieraujam kādu gražīti, lai viņa mezglainos pirkstus ieeļļotu, un abi uzspēlējam duetā.

Jā, jā, latgaļu kāzas ir īpaša lieta – kā laiž vaļā, tad trīs dienas ir mazākais; vienās kāzās esmu nedēļu pavadījis, un pēc tam vēl divas nedēļas tas viss skan ausīs. Un lustīgas apdziedātājas – tās jau palaiž riktīgas tautasdziesmas, kā no dainu vienpadsmitā sējuma!

– Kāpēc tad tāds riktīgs latgalietis, zemes cilvēks, izdomā kļūt par plānā galdiņa urbēju – aktieri?

– Patiesībā jau es taisījos par dziedātāju, jo man ļoti patika Šaļapins, slavenais krievu bass, un vispār opermūzika. Tāpēc arī iestājos konservatorijas vokālistos, bet izrādījās, ka balss diapazons nav tik liels, kā vajadzētu. Reiz operas klasē vienā fragmentā mani ielika par mēmo sulaini, un Saša Viļumanis, tagadējais diriģents, man teica – ko tu mokies ar to dziedāšanu, ej uz aktieriem! Sašas tēvs, mans pasniedzējs, piezvanīja Arnoldam Liniņam un teica – nāc, paskaties, te mums viens mēmais dziedonis! Tā es sāku iet kinoaktieru studijā, lai Liniņš redzētu, kas man ir iekšā, un otrā kursa pusgadā tiku Dailes teātra piektajā studijā.

– Ilgi pārdzīvojāt, sabrūkot sapnim par operu?

– Nē, es jau pats jutu, ka balss iet ciet – kaut ko biju pārpratis dziedāšanas tehnikā. Pēc tam vēl ilgi nevarēju pie klavierēm nostāties – uzreiz jutu, ka kaklā kaut kas savelkas, tas instruments uz mani iedarbojās psiholoģiski. Liniņam teicu, ka dziedāšanas nodarbībās pie klavierēm nekad nestāvēšu, dziedāšu citā stūrī.

– Piektā studija jūs aizveda uz Dailes teātri. Vai to arī pats būtu izvēlējies?

– Man nekad nav gribējies iet uz citu teātri. Jā, Dailē vecākās paaudzes aktieru spēles stils bija stipri atšķirīgs no Nacionālā, bet tad, kad aizgāja lielie meistari – Smiļģis un Amtmanis-Briedītis, drīz arī spēles stils satuvinājās. Bet, kad skatos vecos, safilmētos ierakstus – Dailē visi ir bijuši tādi kā Smiļģis, ja es viņu pareizi esmu sapratis. Man ļoti

žēl, ka Smiļģa laikus es nepiedzīvoju, zinu tikai no Liepiņhara nostāstiem. Kā Smiļģis gājis, mētelim plandot, ar hūti un baltu šalli pār plecu, kā viņš runāja – plašiem žestiem, dziedošām intonācijām, tā patētiski... Un man tas ļoti patika, tajā visā ir kaut kāds foršums arī! Protams, ja šodien no skatuves runātu kā kādreiz Lilita Bērziņa, būtu mazliet dīvaini. Bet kā viņai actiņas spīdēja! Un kāds gara spēks! Es spēlēju Kraujā, kas, šķiet, bija pēdējā viņas izrāde. Bērziņa jau bija diezgan slima, nonākot no skatuves, apsēdās un sakņupa maliņā, bet, kad nāca galavārds, to vajadzēja redzēt – atkal saslējās tik cēla, nu nekad nepateiksi, ka viņai kāda kaite.

– Lasot grāmatas par vecajiem meistariem, man arī reizēm šķiet, ka viņi tomēr bijuši mazliet citādi nekā šodienas aktieri.

– Protams, bija! Jo viņi nesa aktiera vārdu, viņi bija Aktieri!

Un ir viena lieta, par ko esmu stingri pārliecināts – tagad nav tādu iestudējumu, kas aktieri profesionāli audzinātu. Ko tad agrāk spēlēja? Pasaules klasiku, krievu klasiku! Un loma uzspiež savu pasaules izjūtu, atstāj nospiedumu arī aktiera personībā.

– Bet varbūt tas ir normāli – tagad citi laiki, jaunā dokumentalitāte, kur Smiļģis nemaz neiederētos!

– Protams, un es jau nesaku, ka tā nevajag. Es tikai saku – tas nav mans. Varbūt, ja es tagad strādātu teātrī, es tāpat spēlētu, jo aktierim jau nav izvēles. Jādara, ko liek, vai jāiet prom no teātra.

Kāpēc man jādara tas, kas nesagādā gandarījumu? Es lielāku gandarījumu saņemu, ja uzbūvēju māju, un to es arī tagad daru – nodarbojos ar celtniecību.

Jā, ja mani paaicina uz reklāmu, es arī neatsaku – tikko fotografējos, kā dakteris man izklaušina sirdi, reklamējām Biovital. Man gan pašam neko tādu nevajag, jāsaka sirsniņai paldies – viņa ir tik daudz turējusi, esmu to tik daudz mocījis visādos veidos, bet tomēr vēl pukst pareizā ritmā un pareizā ātrumā.

Lai gan, taisnību sakot – sirdij šad tad ir jāsāp. Ne jau aiz fiziskām mokām, protams, bet jāsāp gan. Citādi ir garlaicīgi, tad ātri jāiet pensijā.

– Varbūt pievēršanās celtniecībai ir aktierim dabiska vēlēšanās beidzot redzēt taustāmu sava darba rezultātu – izraktu grāvi vai uzmūrētu sienu, nevis nospēlētu lomu, par kuru paliek tikai atmiņas?

– Redz, ar mani jau ir citādāk – es, pirms aizgāju uz teātri, beidzu celtniecības skolu, tā ka kaut kāda sajēga un arī interese par celtniecību man ir bijusi vienmēr. Mēs ar brāli jau sešdesmitajos gados nojaucām veco tēva māju un uzcēlām jaunu. Atceros, toreiz vēl mamma bažīgi skatījās uz puscelto sienu un jautāja: "Jezus, dēliņ, a nasabruks?"

Un man tiešām patīk būvēt mājas, jo tad es redzu, kas aiz manis paliek. Remonti gan ir vairāk naudas dēļ, lai gan tik un tā – ja tu vari no veca grausta uztaisīt kaut ko skaistu... Bet māja, no pašiem pamatiem – tu redzi, kā sienas paceļas, tad uzliek spāres, vaiņagu vēl uzceļ galā... Tad tā vien gribas paņemt ermoņiku un apsēsties pagalmā uzspēlēt!

– Tomēr Dailes teātri joprojām uzskatāt par savējo, sekojat līdzī visiem jaunumiem?

– Godīgi sakot, ļoti maz. Zinu, ka mans draugs Aivars Līnis pretendē uz direktora amatu... Ar to teātri ir tā – vienreiz aizgāju uz izrādi un nevarēju līdz galam noskatīties. Griež iekšas ārā – gribas atpakaļ. Un es vairs neeju.

Protams, bišķi sāp, lai gan mani jau neizmeta, es pats aizgāju. Bet velk, gribas kāpt uz skatuves un spēlēt.

– Ja jūs tagad sauktu, ietu un spēlētu?

– Grūti teikt – tagad ir citas izrādes, man tur nebūtu ko spēlēt. Es taču vairs nevaru lēkāt pa skatuvi!

Man patika tā laika teātris. Jau pats vārds – teātris! Man šķiet, ka tur iekšā ir ļoti daudz spēles, bet īstas – tā, lai var apmānīt, un tā, lai notic! Un ir svarīga arī skatuve, tas skatītājs zālē, kurš zina, ka tas ir teātris, bet tomēr tic tam, kas notiek. Tur ir tas teātra burvīgums. Protams, tas nenotiek bieži – kad tu jūti, ka vari vadīt skatītāju, viņa izjūtas. Aizvest, kur vien gribi, – tā ir kolosāla sajūta. Bet ļoti reta, katrā lomā to nemaz nevar izdarīt.

– Bet kino? Tur taču skatītāja blakus nav!

– Ir! Gadās tādi brīži, kad tu jūti – visa uzņemšanas grupa pārtrauc savas darīšanas un seko līdzi, kā tu spēlē! Un tas jau patiesībā ir tas, kā dēļ aktieris kāpj uz skatuves, tā jau ir tā inde!

To es laikam ilgi atcerēšos, kā bija Limuzīnā – ka visā filmēšanas laukumā nemitīgi bija tā gaisotne, kas vēlāk jūtama filmā. Tur visi dzīvoja uz tā viļņa, un tad ir baigi viegli strādāt. Man šķiet, līdzīgi bija arī tagad, Rudens rozē, tikai filmēšanas termiņi bija daudz īsāki, tāpēc darbs saspringtāks – ir ļoti jākoncentrējas un jāgatavojas. Bet tik un tā – šovasar kārtīgi atveldzēju dvēseli, jo tā pa īstam filmējies nebiju kopš Likteņdzirnām. Lai gan maza epizode bija arī Vecās pagastmājas mistērijā, Jānis man cenšas iedot kaut mazu lomiņu gandrīz katrā savā filmā – ja nekā piemērota nav, tad izdomā!

– Un Streiča dēļ jūs arī piedzīvojāt vislielāko tautas mīlestību – kā Jāzeps Limuzīnā...

– Jā, tā tiešām bija tautas mīlestība. Turklāt Svīres darbā tāda Jāzēpa nemaz nebija, to Jānis izdomāja tieši priekš manis! Jezups ir tik vitāls, pilns ar dzīvības sulu!

Teātrī publika mani tik traki nemīlēja, jo man nedeļa tādas lomas – mīlētājiem es biju par vecu, tāpēc lika spēlēt visādus padomju laiku pozitīvos sekretārus un pareizos uzņēmumu vadītājus. Kā Bērtulsons Uzticības saldajā nastā, tāds padomju Branda variants – visu vai neko! Nu, vienu divus tādus var nospēlēt, bet tad es Liniņam kādā pasēdēšanā teicu – laikam jāiet prom no teātra, šajā jomā man vairs nav ko teikt! Tad viņš man uzreiz arī iedeļa Sabitžanu izrādē Un garāka par mūžu diena ilgst, vēl kādu ļauno zaldātu – tos vismaz ir interesanti spēlēt!

Ķīnītī man vēl pašam patika policijas komisārs Beks Nepabeigtajās vakariņās, ar Vazdiku Uldi mums dikti labi saskanēja. Man vispār ir ļoti veicies ar kolēģiem, vienmēr, gan filmās, gan teātrī.

– Varbūt pats vainīgs?

– Tu domā, pēc tā teiciena – kā mežā sauc, tā atskan? Nu nē, tik labs es atkal neesmu.

Bet ir tā, ka sagadās kopā tik forša kompānija – kā mēs ar Streiču. Viņš ļauj aktierim improvizēt, un strīdēties nav vajadzības – ja kas neiznāk, viņš zina, ka es varu labāk, un man jāklausa. Filmējoties man vienmēr vislabāk iznāk tieši otrais dubls, un Jānis jau to zina.

– Jums drīzumā jāšvin ne tikai filmas pirmizrāde, bet arī pašam apaļa jubileja. Un to nu vajag mācēt – piedzimt 1. aprīlī...

– Godīgi sakot, es gandrīz piedzimu ragavās. Pēc ilgiem gadiem satiku savu vecmāti, viņa man teica – vai tu neesi tas, kuru es saņēmu? Tas bija 1944. gads, tēvs ragavās veda mammu uz Līvānu slimnīcu, bet tā bija pilna ar ievainotajiem, un mūs neņēma pretī. Nācās braukt atpakaļ, un pa ceļam man tas viss laikam bija apnicis – nācās iebraukt vienās lauku mājās, un tur es arī piedzimu. Citādi varbūt būtu dzimis 2. aprīlī.

Nu, tas tāds joks vien ir, bet man tomēr patīk. Varētu dibināt tādu 1. aprīlī dzimušo brālību vai fondu.

– Un viens otram varētu teikt – tev visa mugura balta!

– Es gan nekādus īpašus māņu dienas jokus neesmu strādājis, kaut kā vienmēr aizmirstas. Bet nesaki vis – nav tiem latviešiem ar humora izjūtu nemaz tik slikti! Man, piemēram, ļoti patīk Jaunsudrabiņa humors – it kā tik vienkāršs, bet ļoti dziļš. Kādreiz tautai runāju viņa Klaucānu Šīplas gabalus, tas nu ir tik vienreizējs tips, ka otra tāda visā pasaulē nav! Šīplam gan vairāk ir augšzemnieku izloksne, es dažus vārdus pārveidoju, lai skanētu kā manā pusē, otrpus Daugavai. Bet visi saprot tik un tā, vienīgi kaut kur Rucavas pusē jārunā mazliet lēnāk.

Blaumanis arī ir foršs, vienmēr atceros viņa Saimnieka svētdienu. Tā ka nav nemaz tik slikti, varbūt vienīgi latviešiem ar to izrādīšanu tā švakāk – mēs parasti sitam ar mietu pa galvu.

Tagad jau humoristi nemaz nav sliktāki, piemēram, Hānbergs ar savu Pirmā grēka līci. Es ik pa laikam iedomājos to skatu ar diviem veciem vīriem, kas vakarā satiekas zem jāņogu krūma savu kočiņu izdzert. Sēž ilgi, ilgi, uzkož pa jāņogai un klusē. Sēž un klusē, kamēr vakara beigās viens saka: "Jā, tā viš i!"